

Taalhiërarchie

Ik ben nog maar net begonnen aan de Universiteit Maastricht als een ongeruste moeder me opbelt om te vertellen dat zij haar kind 's ochtends dialectsprekend naar de peuterspeelzaal brengt om het 's avonds Nederlandsprekend mee naar huis te nemen.

Met studente Vivianne Smeets van de Universiteit Utrecht spreek ik hierover tijdens het jaarlijkse DRONGO-Talenfestival en vervolgens kiest zij dit onderwerp uit voor haar scriptie: welke talen spreken leerkrachten tijdens de alledaagse praktijk in de peuterspeelzaal? Om die vraag te beantwoorden, observeert Vivianne kinderen van twee tot vier jaar in vier verschillende kinderopvangcentra in Midden-Limburg. Al zittend op een bank op een afstand van kinderen en leerkrachten let ze op hoe en in welke situatie leerkrachten al dan niet wisselen tussen Nederlands en dialect of andere taal. Haar observaties schrijft ze meteen op. Ze observeert zonder verwachtingen en zo onbevooroordeeld mogelijk. In de vier peuterspeelzalen spreken de leerkrachten dialect tegen kinderen die dialect spreken en Nederlands tegen uitsluitend Nederlandstalige kinderen. Zij doen dit wanneer de kinderen vrij spelen en/of als ze individueel met een kind spreken. De leerkrachten weten precies welk kind welke taal spreekt en zij wisselen snel tussen de twee talen. Dialect maakt dus deel uit van het talige repertoire. Ongeschreven regel: leerkrachten en kinderen spreken Nederlands tijdens groepsactiviteiten. Tijdens een kringgesprek plaatst de leerkracht voertuigen op tafel, bedekt met een deken. Na het Nederlandse 'Hocus pocus pilates pas, ik wou dat er iets weg was' raden de kinderen in het Nederlands welk voertuig er verdwenen is. Soms spreekt de leerkracht tijdens het kringgebeuren incidenteel dialect tegen een kind, maar wisselt snel terug naar het Nederlands.

Bij het 'fruitmomentje' klinkt het Nederlandse: 'Wat wil jij graag eten?' en na het eten reikt de leerkracht de kinderen een washandje aan met de woorden:

'Eentje voor Esther' en 'eentje voor...' met de namen van alle aanwezige kinderen. Voor het boterhammen eten, zingen de kinderen een Nederlands liedje. De kinderen horen ook uitsluitend Nederlands tijdens het smeren van de boterhammen. Bovendien zijn alle instructies in het Nederlands evenals de liedjes, die vaak een instructie bevatten: 'Wij gaan aan tafel. Komen jullie aan tafel?'

Na het vrij spelen vragen de leerkrachten in het Nederlands aan de kinderen om op te ruimen of om de laarzen aan te trekken voor ze naar buiten gaan. Ze spreken Nederlands tijdens het uitdelen van tractors en fietsen buiten op de speelplaats.

Op een van de peuterspeelzalen smeren de leerkrachten de kinderen in met zonnebrand voordat zij buiten gaan spelen. Tijdens het insmeren spreken de leerkrachten Nederlands of dialect al naar gelang wat het kind spreekt, evenals tijdens het aantrekken van de schoenen. De leerkrachten spreken de hele tijd onderling dialect met elkaar.

Het is duidelijk dat de taalkeuze, hoe onbewust ook, wel duidelijke signalen afgeeft aan de kinderen die daardoor diverse activiteiten met Nederlands of dialect leren associëren. Op de peuterspeelzaal is het Nederlands gereserveerd om kennis over te dragen (kringgebeuren) - over het Nederlands (voorlezen) - en om een hiërarchie vast te stellen: de leerkracht bepaalt in het Nederlands en niet in dialect welke activiteit op welk moment gebeurt (fruit kiezen, opruimen, laarzen aantrekken). De liedjes in het Nederlands bevestigen deze rolverdeling.

De kinderen leren zo het Nederlands, anders dan het dialect, te associëren met de belangrijkste activiteiten in een hiërarchische rolverdeling. Het dialect dient om 'onder ons' te spreken tijdens het 'onbelangrijke' vrij spelen. Geen wonder dat die peuters heel snel leren ontdekken dat het spreken van Nederlands belangrijker is dan dialect.

Reageren?

leonie.cornips@delimburger.nl

Leonie Cornips, bijzonder hoogleraar Taalcultuur in Limburg aan de UM, over de relatie tussen gesproken talen en dialecten in Limburg en de daaraan ontleende identiteit.

